

ИАСМ БИОФИЗИКА

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА 6: **МЕТОДЕ ЗА ИСПИТИВАЊЕ БИОЛОШКИХ МОЛЕКУЛА**

Доц. др Весна Игњатовић

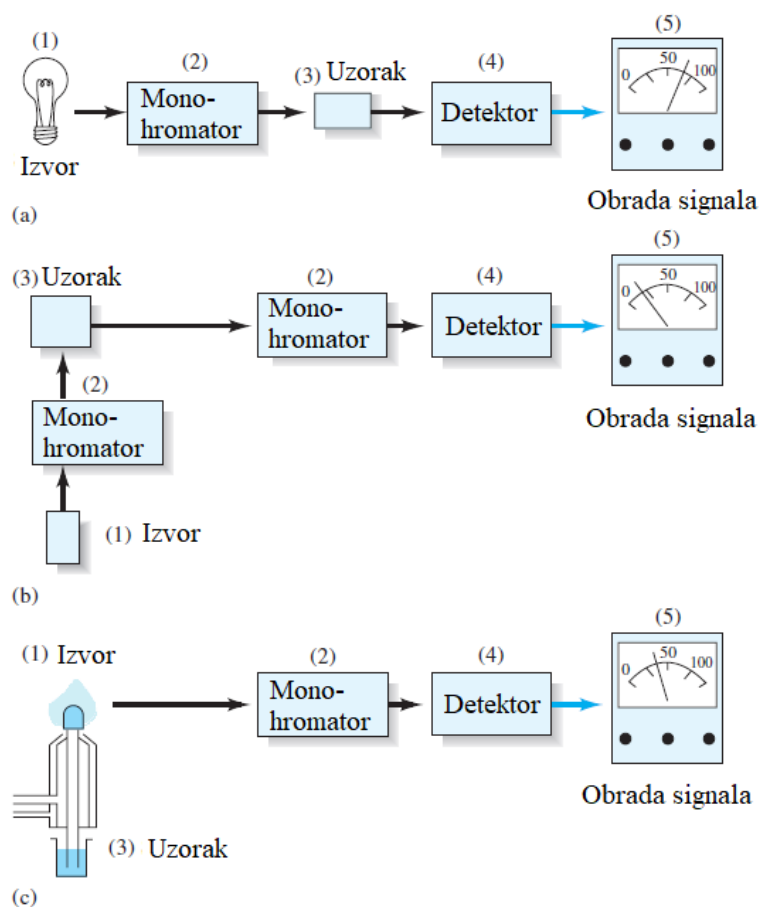
Основне компоненте оптичких инструмената

- ▶ Први уређаји за оптичку спектроскопију развијени су за анализу интеракције електромагнетног (ЕМ) зрачења и супстанци у видљивом делу спектра – отуда и назив оптички инструменти.
- ▶ Данас оптички инструменти укључују инструменте који користе зрачење ултраљубичастог (УВ) и инфрацрвеног (ИР) дела спектра. Уређаји који се користе у ове три области ЕМ зрачења имају сличне делове, док се уређаји који користе зрачење чија је енергија већа од енергије УВ зрачења или мања од енергије ИР зрачења значајно разликују.

-
- ▶ Уобичајени делови оптичких инструмената који се користе у УВ, видљивом и ИР региону су:
  - ▶ 1) стабилан извор зрачења,
  - ▶ 2) монохроматор,
  - ▶ 3) носач (држач) узорка (један или више),
  - ▶ 4) детектор ЕМ зрачења (у већини случајева енергија ЕМ зрачења се претвара у електричну енергију) и
  - ▶ 5) део за обраду и читавање сигнала (углавном је то рачунар).

Шематски приказ заједничких делова инструмената који се користе у оптичкој спектроскопији

Извори зрачења

- ▶ Извори зрачења су саставни део сваког апарата који се користи у оптичким методама.
- ▶ Према врсти емитованог спектра, извори зрачења се деле на:
  - ✓ извори који емитују континуалан;
  - ✓ извори који емитују дисконтинуалан спектар.

Континуални спектар је окарактерисан непрекидном расподелом енергије у широком интервалу таласних дужина без оштрих линија и трака.

Дисконтинуални спектар се састоји од низа одвојених, мање или више оштрих линија и трака.

Оштра граница између ове две врсте извора не постоји јер има извора који у једној области таласних дужина емитују континуални спектар а у другој дисконтинуални (водонична лампа).

Код апсорпционих метода се углавном користе извори **са континуалним зрачењем**, а код **емисионих извори** са **дисконтинуалним зрачењем**.

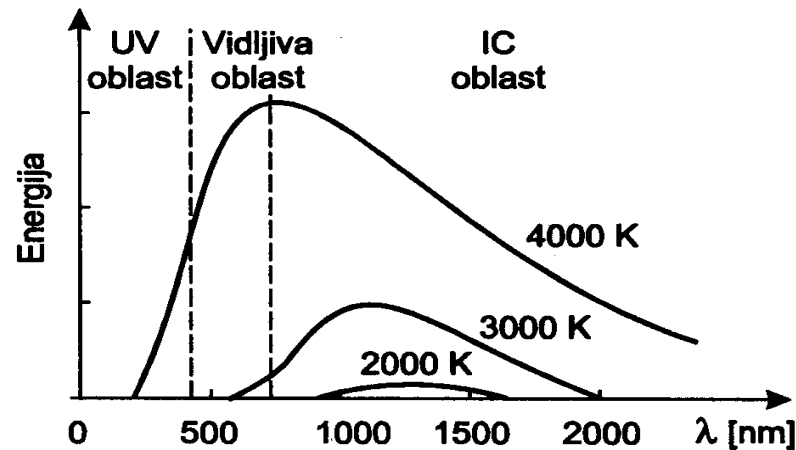
Сви извори зрачења карактеришу се **спектралном расподелом енергије зрачења** и **карактером њене временске зависности**.

Максимум емисије зрачења се **помера ка нижим** таласним дужинама када температура у усијаном телу расте.

Wien-ов закон померања:

$$\lambda_{\max} = \frac{\text{const.}}{T}$$

Spektralna raspodela zračenja **crnog tela** po Planck-ovoj formuli

Спектроскопија

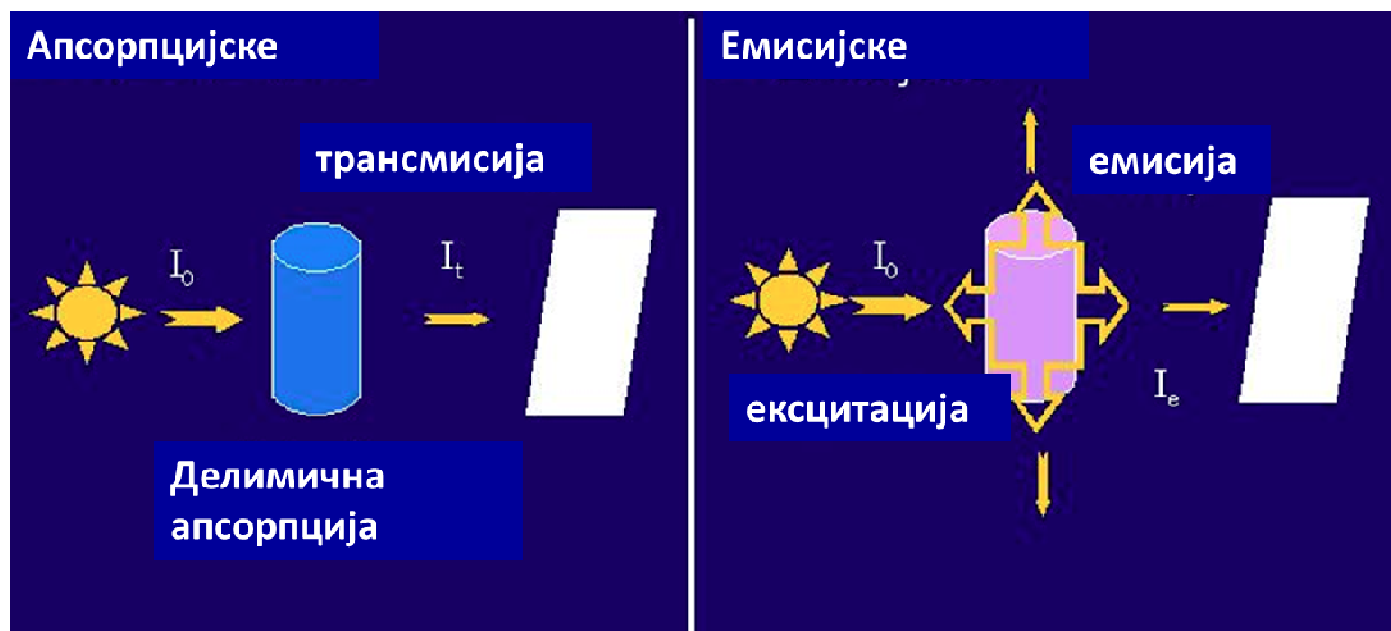

- ▶ Заснива се на интеракцији електромагнетног зрачења и супстанци
- ▶ Молекул ће апсорбовати фотон ако је његова енергија једнака разлици два енергетска стања у молекули, након тог догађаја мења се стање молекула, расподела електрона, електрични диполни момент, магнетни момент језгра или електрона
- ▶ У свакој методи спектроскопије могуће су интеракције фотона оних енергија које су одржане структуром и својствима молекуларног система узорка

Спектроскопске технике

-
- ▶ 1. оптичка или електронска спектроскопија-прелази електрона између молекуларних орбитала, промена структуре електронског омотача; спектри у видљивом и ултраљубичастом подручју (100-700 nm)
  - ▶ 2. инфрацрвена спинска резонанција-прелази између вибрацијских стања; промена износа електричног диполног момента; спектри у инфрацрвеном подручју (800-10000 nm)
  - ▶ 3. електронска спинска резонанција-прелази између спинских стања електрона у магнетском пољу; промена магнетског спинског момента електрона; спектри у подручју микровалова (1-10 cm)
  - ▶ 4. нуклеарна магнетна резонанција-прелази између спинских стања језгра у магнетском пољу; промена магнетског спинског момента језгра, спектри у подручју радиоталаса (1-10nm)

-
- ▶ Емисиона спектроскопија
  - ▶ Флуоресценција-молекули се побуђују ултравиолетним или ласерским зрачењем, релаксацијом у основно стање емитују зрачење у видљивом подручју. Молекули или веће структуре које немају флуорофоре обележавају се ковалнетним везивањем флуоресцентних проба.

-
- ▶ Колориметрија: Представља мерење концентрације неког елемента у биолошкм материјалу на основу апсорпције светла (екстинкција). Постоје визуелни колориметри (људско око) и фотоелектрични колориметри (са фотоћелијом)
  - ▶ Спектрофотометрија: Савршенија форма колориметрије, где светлост пролази кроз решетку или призму, па је могуће разликовати материје које имају изузетно уску границу таласних дужина. Метода је толико осетљива и специфична да су измерени јединствени апсорпциони спектри за поједина једињења, што омогућује да лако идентификујемо једињење и одредимо његову количину у смеши.
  - ▶ Флуориметрија: Извесна једињења имају способност да апсорбују светлосну енергију, а затим да емитују извесну количину апсорбоване и побуђене енергије у форми видљиве светлости (флуоресценција и фосфоресценција - луминисценција). Флуориметар изгледа слично као и колориметар, али поред извора светлости и сочива поседује примарни и секундарни филтер између којих се налази узорак и фотопојачивач.

МЕТОДЕ ОДРЕЂИВАЊА КОНЦЕНТРАЦИЈА БИОЛОШКИ АКТИВНИХ СУПСТАНЦИ У БИОЛОШКОМ МАТЕРИЈАЛУ

БИОЛОШКИ АКТИВНЕ СУПСТАНЦЕ

- ▶ хормони
- ▶ ензими
- ▶ продукти метаболизма
- ▶ лекови
- ▶ ...

БИОЛОШКИ МАТЕРИЈАЛ

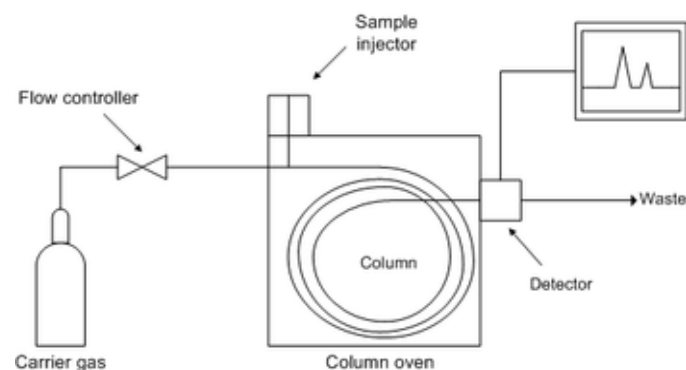
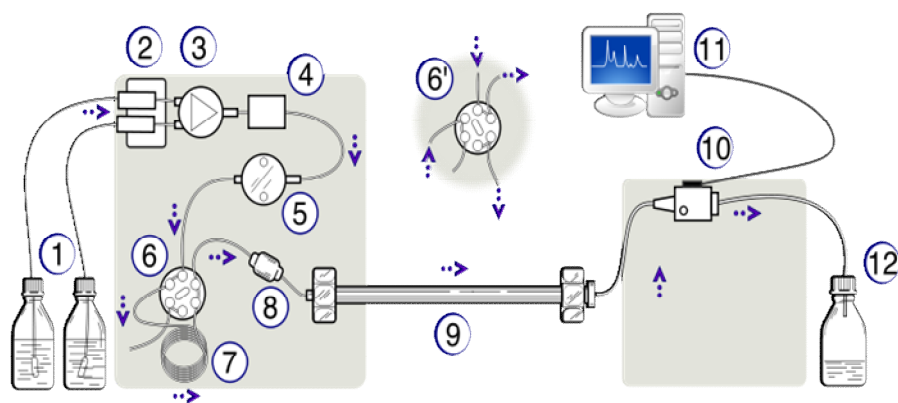

- ▶ крв
- ▶ плазма
- ▶ серум
- ▶ ликвор
- ▶ секрети и екскрети
- ▶ ексудати
- ▶ трансудати
- ▶ ...

МЕТОДЕ

- ▶ Неимунолошке Анализе (методе сепарације)
  - High Pressure Liquid Chromatography (HPLC)
  - Gass Chromatography (GH)

Хроматографија

- ▶ Представља методу раздвајања којом се издвајају супстанце које су заступљене у биолошкој смеши од нивоа пикограма до неколико грама, а на основу различите брзине проласка кроз неки медијум.
- ▶ При томе на молекул делују две силе са супротном тенденцијом: једно је склоност молекула ка адсорпцији на површини непокретног медијума (стационарне фазе), а друго је тежња молекула ка растварању у растварачу који протиче кроз медијум.
- Постоје две фазе:
  - ▶ НЕПОКРЕТНА- чврста, течна или мешовита
  - ▶ ПОКРЕТНА- течна или гасовита која се пропушта кроз непокретну или иде преко ње.
- Фазе се бирају тако да се између њих ствара добар коефицијент расподеле.
- Разликујемо апсорпциону, јоноизмењивачку, дистрибуциону (хроматографија на папиру), гасну и гел хроматографију
- Хроматографски поступак не мења нативна својства биолошких молекула!!!

МЕТОДЕ

Имунолошке Анализе (IA методе)

компетитивне

некомпетитивне (директне IA)

Висока сензитивност (до 10^{-12} mol/L!!!)

Висока специфичност (МоAb)

МЕТОДЕ ПРЕМА ОБЕЛЕЖИВАЧУ

	★ A_g	★ A_b
★ ¹²⁵I, ³H, ¹⁴C	RIA	IRMA
★ хелати лантанида (Eu, Tb, Sm, Dy)	FIA	IFMA
★ луминол, естри акридина	LIA	...
★ ензим/супстрат	EIA	

The Beginning .....

Late 1950's

Rosalyn Yalow
1977 Nobel Prize
Physiology and Medicine

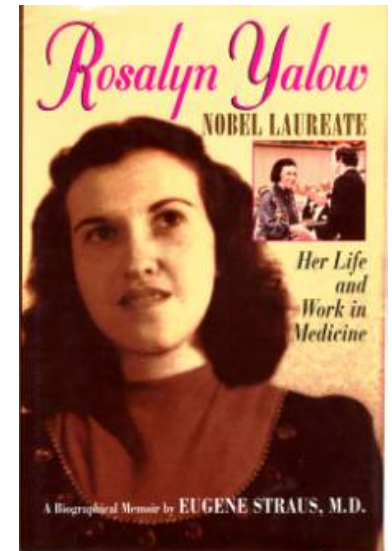
- *Competitive Binding Assays for ...*

- ☐ Insulin - 'RIA'

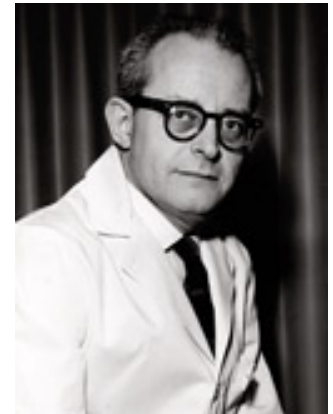
Solomon Berson & Rosalyn Yalow

- ☐ T4 - Saturation Assay

Roger Ekins

Nobel prize 1977

Solomon Berson

-
- узимање и припрема узорка
    - инхибитори ензимске активности, концентровање, дилуција....
  - додавање реактаната *
  - инкубација
  - сепарација везане и неvezане фазе*
  - мерење
  - израчунавање

*•Критична фаза због веће могућности
настанка манипулативне грешке*

ИМУНОМЕТРИЈСКЕ МЕТОДЕ

- ▶ Радиоимунолошке и радиосатурационе анализе:
- ▶ су микроаналитичке технике, базиране на принципу реакције између биолошки активних супстанција у телесним течностима и специфичних везујућих протеина уз примену радиоактивних изотопа.
- ▶ Везивни протеини могу бити: АНТИТЕЛА, СПЕЦИФИЧНИ ТРАНСПОРТНИ ПРОТЕИНИ, РЕЦЕПТОРИ
- ▶ СУШТИНА: Одређивање концентрације одређене материје према радиоактивности узорка у епрувети после одливања вишка обележене материје

Радиообележивач RIA

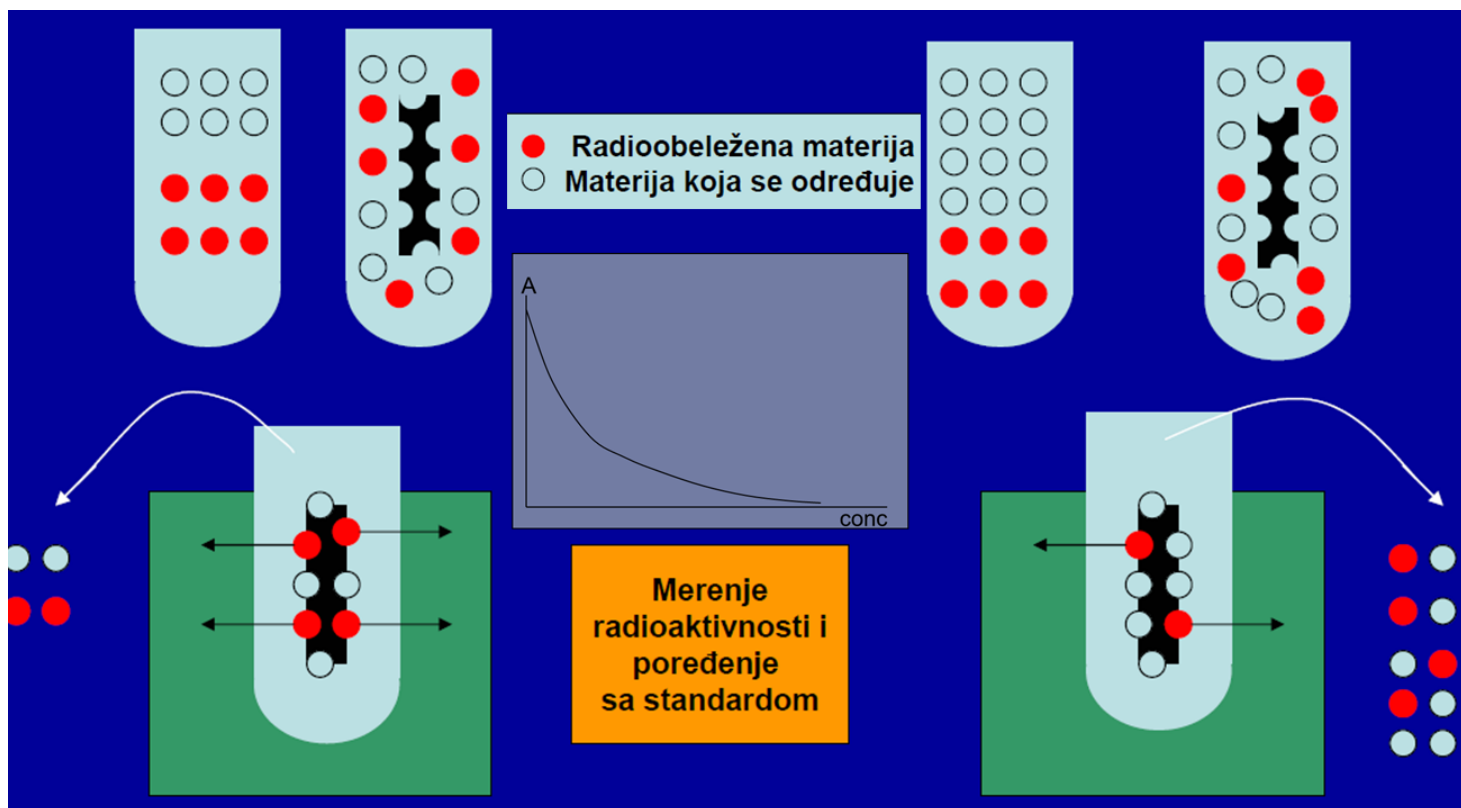

Iodine-125:

- Емисија нискоенергетских γ -фотона: 35.4 keV
- високо специфична активност
- време полураспада: 60 дана
- ▶ Јод је природни састојак тироксина и тријодтиронина. Може се лако увести у молекуле пептида, стероида.

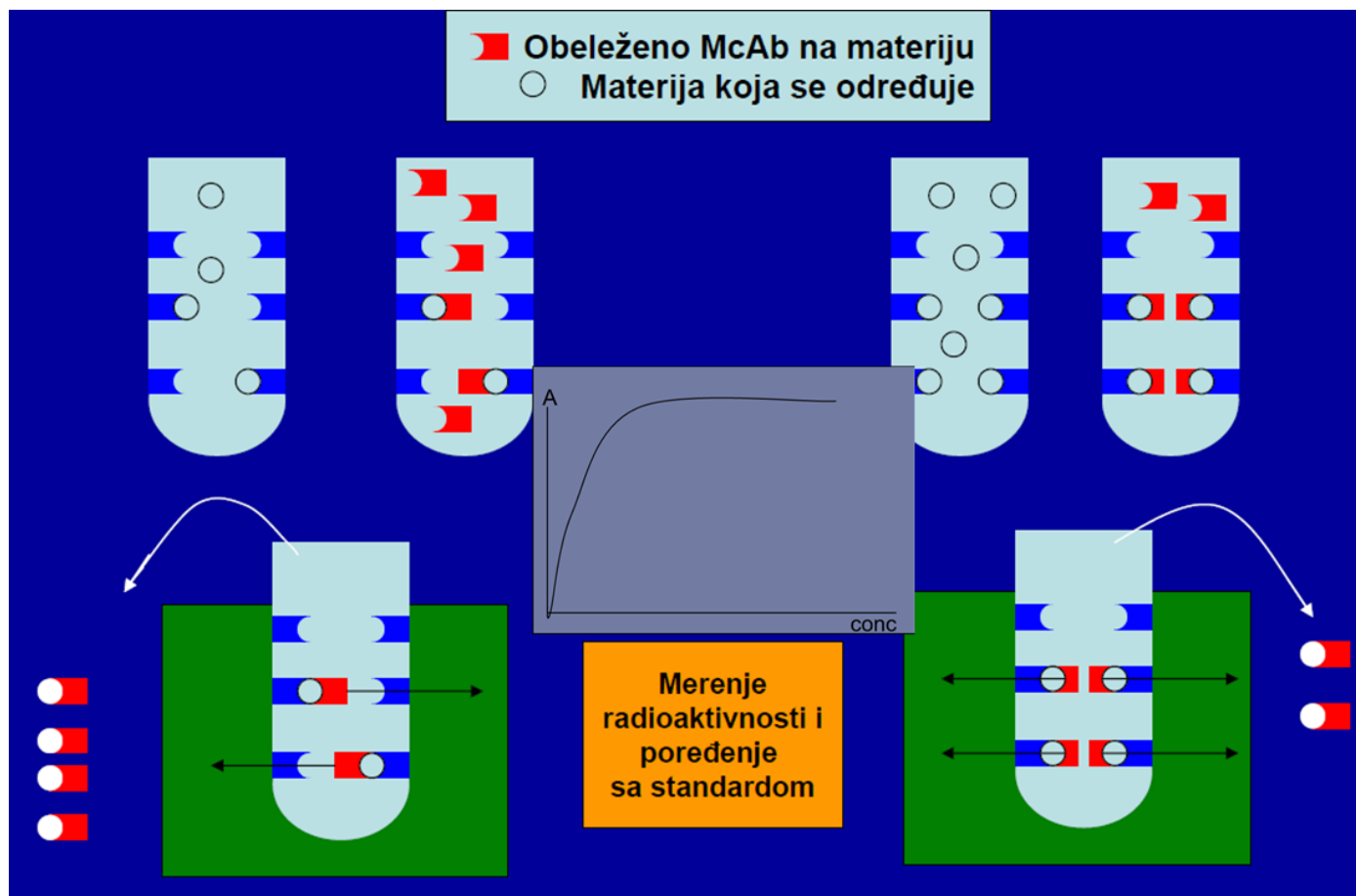
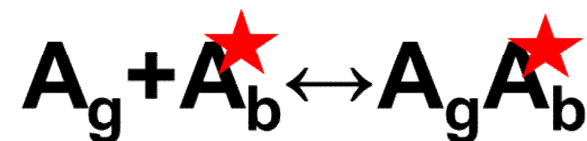

Радиоимунолошка метода

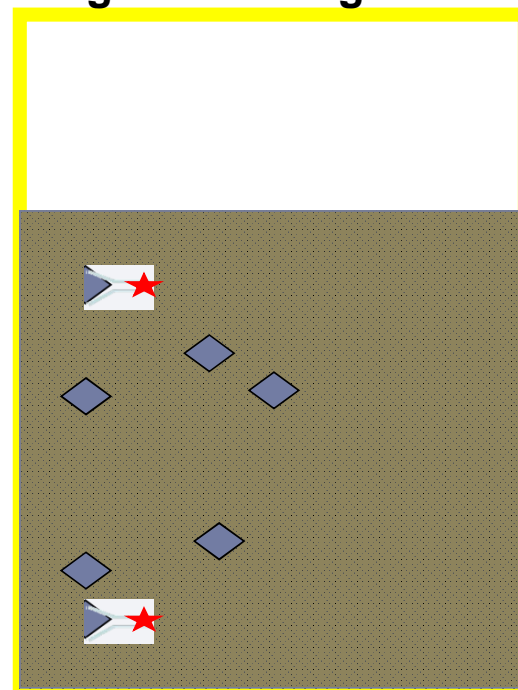
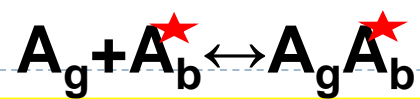
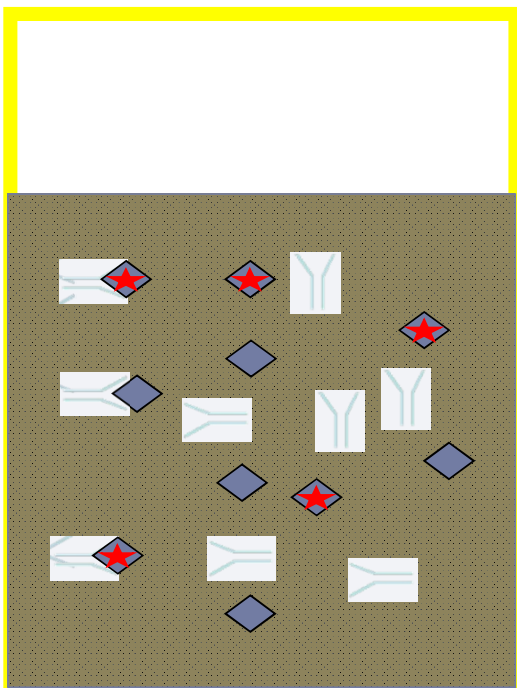
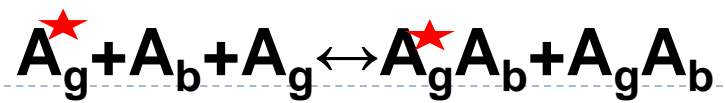

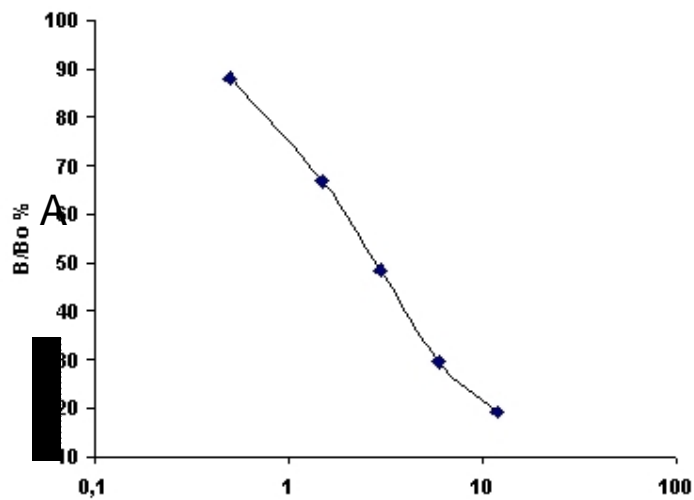

Имунорадиометријска метода

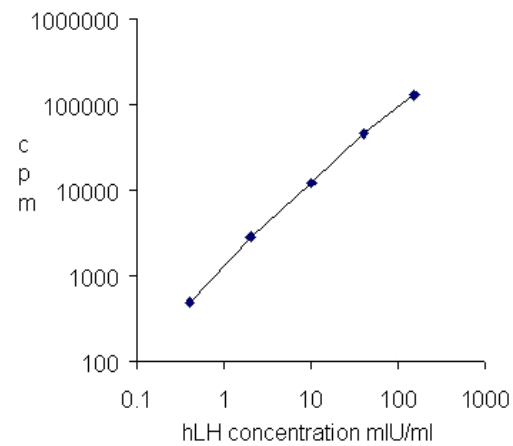
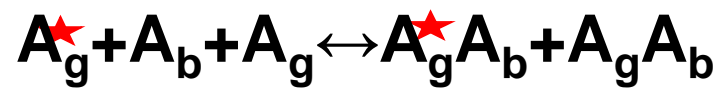

мерење обележеног
аналита, обично
антитела, је директно
пропорционално
количини антигена
присутног у узорку- што
је више антигена
присутно, више
обележеног антитела ће
се везати.

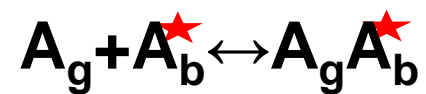

концентрација

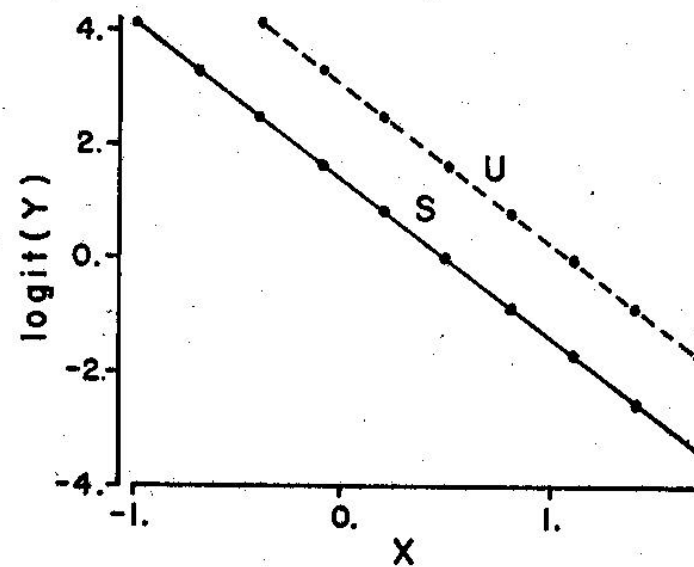
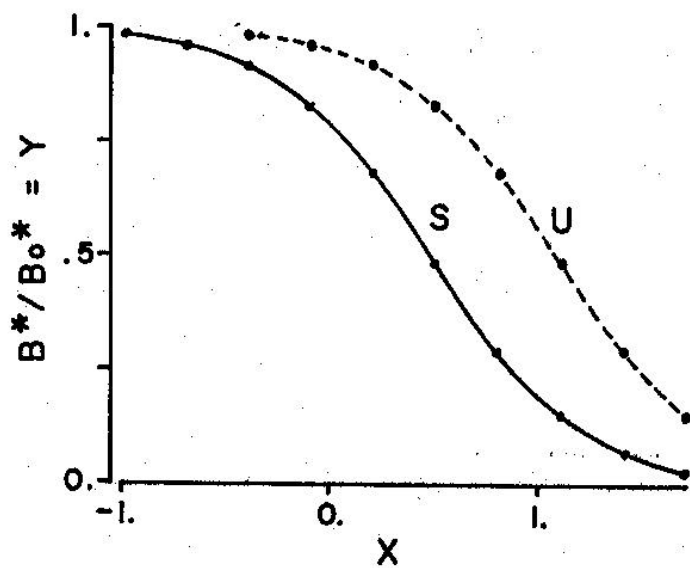
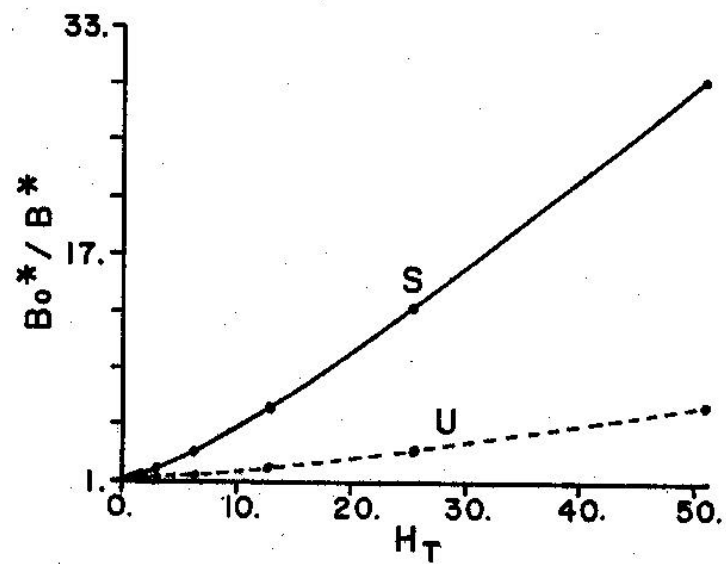
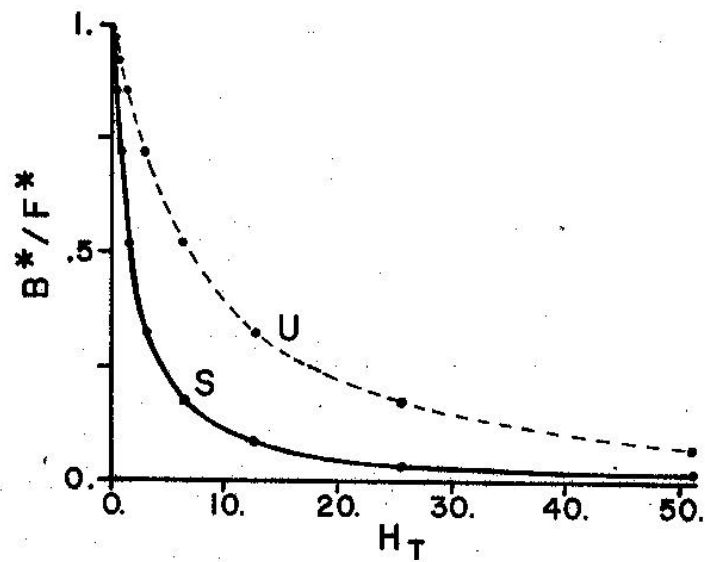

концентрација

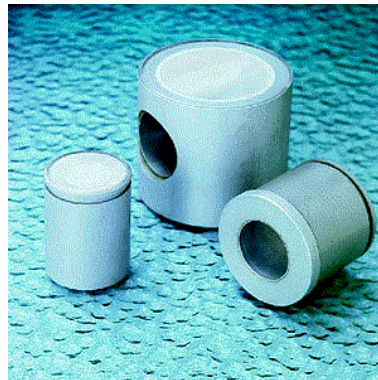
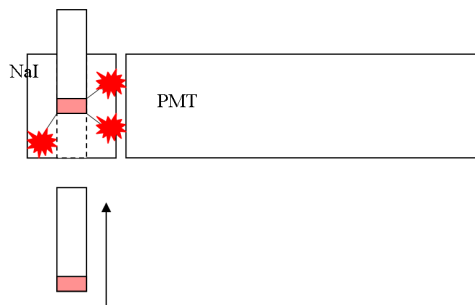
A_g = стандарт

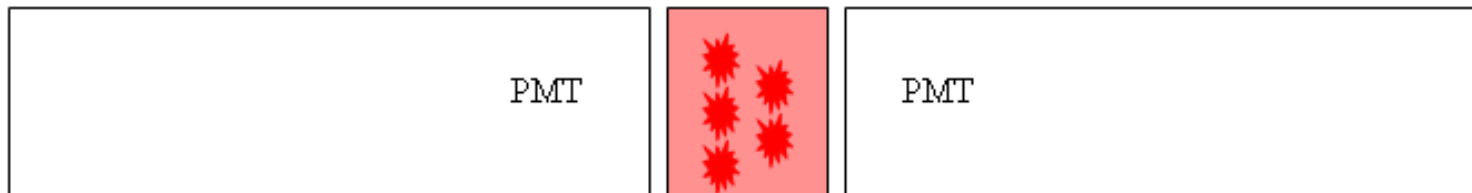
Гама бројач

- инструмент који мери радиоактивност у узорцима, другим речима, овај уређај мери број гама фотона који се емитују из узорка
- Гама (јамасти) бројач је сцинтилациони бројач који садржи удубљење «јаму» у које се постављају епрувете са узорцима за ин витро мерења. Основна предност овакве конструкције је повећана геометријска ефикасност бројања, зато што кристал окружује већи део узорка

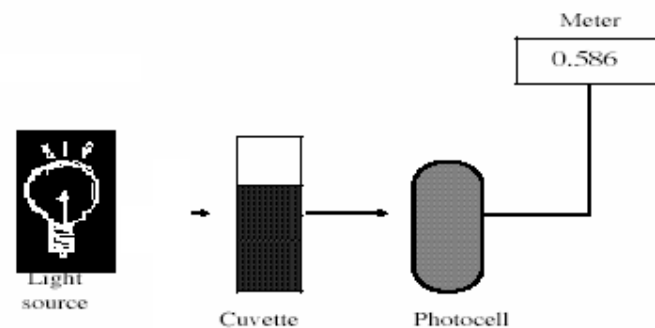
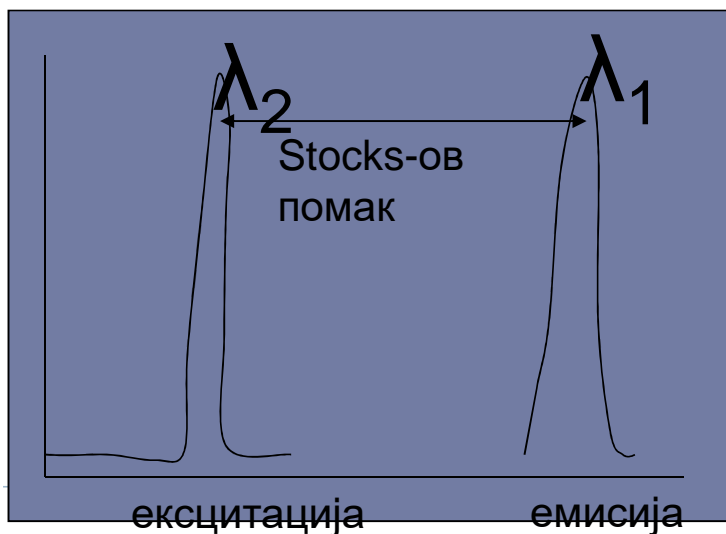
БЕТА БРОЈАЧ

инструмент који мери радиоактивност у узорцима,
другим речима, овај уређај мери број бета честица
који се емитују у узорку

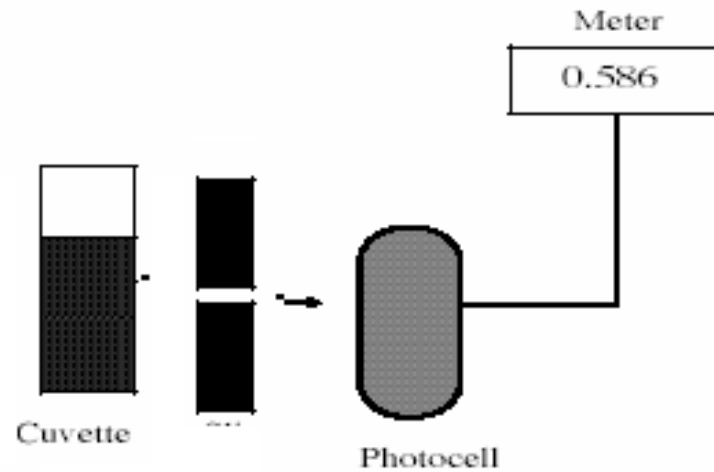
ФЛУОРОМЕТАР

инструмент који мери количину светлости која настаје ексцитацијом другим речима, овај уређај мери количину светлости која је настала приликом деексцитације неке материје која показује феномен флуоресценције

ФОТОМЕТАР

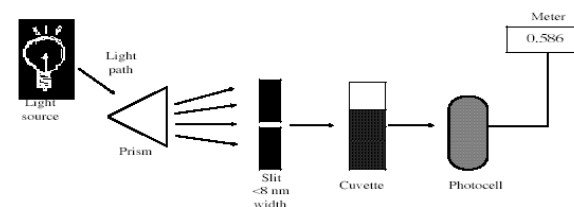
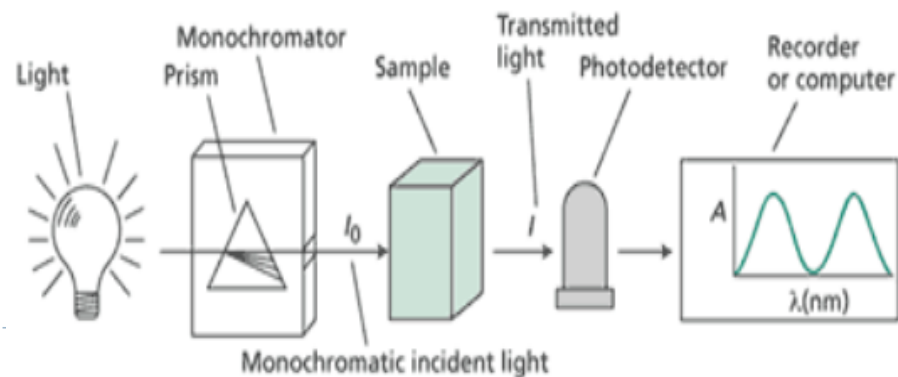
инструмент који мери количину
светлости која настаје из неке хемијске реакције

СПЕКТРОФОТОМЕТАР

инструмент који мери фракцију светлости која пролази кроз неки раствор, другим речима, овај уређај мери количину светлости која је прошла кроз, односно индиректно мери количину апсорбоване светлости у узорку

Грешка мерења

$$\frac{\sqrt{N}}{N}$$

N=100, грешка 0.1(10%)

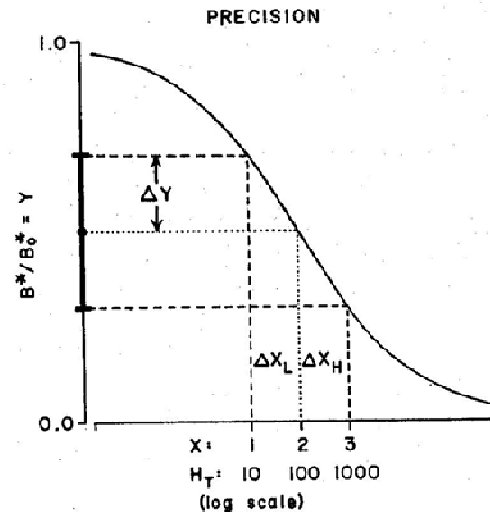
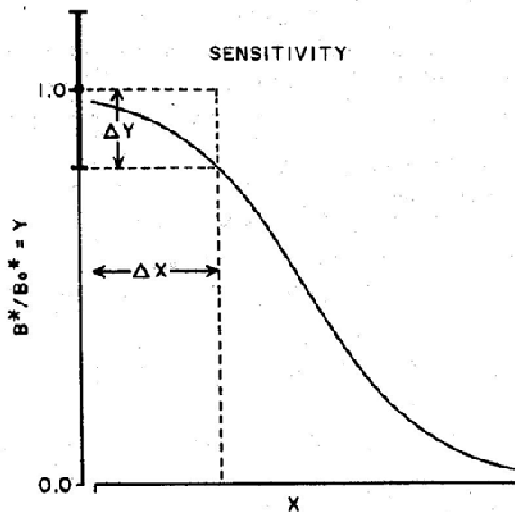
N =10000, грешка 0.01 (1%)

Мерење треба да траје довољно дуго да грешка мерења буде у прихватљивом опсегу

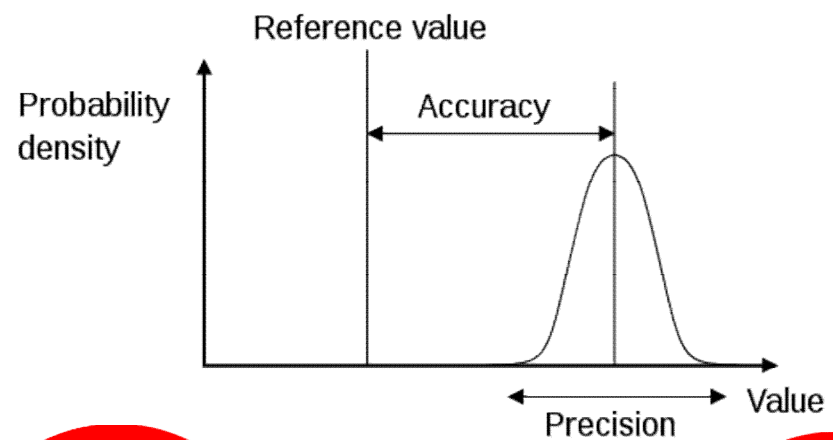

КОНТРОЛ КВАЛИТЕТА (QC, Quality Control)

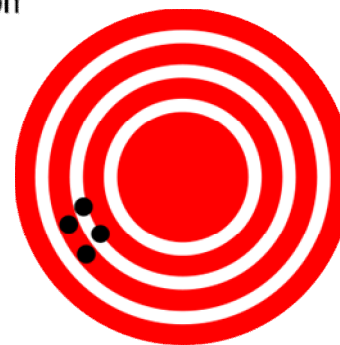
- ▶ ТАЧНОСТ : колико је измерена концентрација блиска реалној
- ▶ СПЕЦИФИЧНОСТ : има ли интерференције са сличним супстанцама
- ▶ СЕНЗИТИВНОСТ: колика је најмања детектабилна концентрација
- ▶ ПРЕЦИЗНОСТ : $\approx$ репродуцибилност; ниска inter-assay и intra-assay варијабилност ($< 10\%$)

ТАЧНОСТ И ПРЕЦИЗНОСТ

ТАЧАН али НЕПРЕЦИЗАН

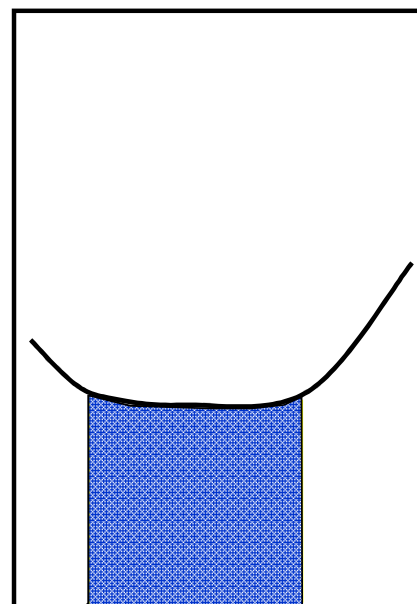

НЕТАЧАН али ПРЕЦИЗАН

Профил прецизности

CV %

доња гр.

горња гр.

концентрација

GLP, Good Laboratory Practice

FAKTORI KOJI UTIČU NA LABORATORIJSKE NALAZE

FAKTORI PO VREMENU DEJSTVA	PREANALITIČKI	GENSKI- rasa, pol, nasledne bolesti STAROST-novorođ- adult-starija jedinka CIKLIČNE PROMENE- godišnje doba, reproduktivni ciklus EKOLOŠKI- ishrana, ekofaktori
	ANALITIČKI	Poreklom od bolesnika Poreklom od uzetih lekova Postupak i greške u toku rada
	POSTANALITIČKI	Upisivanje laboratorijskih nalaza od aparata do protokola
FAKTORI PO SVOJOJ PRIRODI	FIZIOLOŠKI	METABOLIČKI: gladovanje, stres, fizički napor HEMODINAMSKI: Dnevni ritmovi
	METODOLOŠKI	UZIMANJE I VRSTA KRV POSTUPAK UZIMANJA DODACI EPRUVETE DUŽINA I NAČIN ČUVANJA UZORKA

		KONAČNA DIJAGNOZA	
		BOLEST POSTOJI	BOLEST NE POSTOJI
REZULTAT TESTA	TEST POZITIVAN TEST NEGATIVAN	Stvarno pozitivan (SP) Lažno negativan (LN)	Lažno pozitivan (LP) Stvarno negativan (SN)

$$\text{Senzitivnost} = \text{SP} / (\text{SP} + \text{LN})$$

$$\text{Specifičnost} = \text{SN} / (\text{SN} + \text{LP})$$

$$\text{Tačnost} = (\text{SP} + \text{SN}) / (\text{SP} + \text{SN} + \text{LP} + \text{LN})$$

ХВАЛА НА ПАЖЊИ

